

УДК 378.016:5:613.9]:378.091.12.011.3-051:796

Кладікова І. І., Жиденко А. О.

ВПЛИВ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОГО ЦИКЛУ НА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

У статті аналізуються різні підходи, умови та методи формування здоров'язбережувальних професійних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури та основ здоров'я в процесі вивчення дисциплін природничо-наукового циклу. Проаналізовані переваги та недоліки розроблених науковцями таких підходів: створення нових інтеграційних курсів, орієнтовної координаційно-інтеграційної сітки для раціонального використання інтеграційних зв'язків між дисциплінами як в межах одного циклу, так і між навчальними циклами, та застосування особистісно-орієнтованого підходу до підготовки фахівця з фізичної культури.

Проаналізовані навчальні програми циклу природничо-наукової підготовки учителів фізичної культури та основ здоров'я. Пропонується збільшення кількості годин на ці дисципліни для їх удосконалення шляхом додавання питань, що стосуються складових здоров'я, негативного впливу природних та соціальних факторів середовища, мотивації студентів до здорового способу життя з обов'язковим використанням інтерактивних та інформаційно-комунікативних методів навчання під час проведення занять.

Ключові слова: фахівець, здоров'язбережувальні компетентності, дисципліни природничо-наукового циклу, "Основи здоров'я".

Постановка проблеми. Загальний стан здоров'я населення країни, зокрема молодого покоління – одна з найгостріших проблем сучасності. Тому першочерговим завданням викладачів вищів є виховання всебічно розвинутого фахівця з чіткою мотивацією як на своє здоров'я і здоровий спосіб життя (ЗСЖ), так і своїх вихованців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Учитель фізичної культури та основ здоров'я, використовуючи у своїй педагогічній діяльності міждисциплінарні зв'язки, має формувати позитивне ставлення до власного здоров'я, усвідомлення цінності здоров'я, переконання в необхідності дбати про нього шляхом ведення здорового способу життя. Одночасно з цим, основна складність формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури та основ здоров'я у процесі природничо-наукової підготовки полягає у здійсненні багаторівневого процесу, а саме: методологічному і теоретичному, які відображають готовність учителя до професійної діяльності, та методичному й технологічному – його практичну готовність. Освоєння матеріалу дисциплін природничо-наукового циклу майбутніми учителями має стати основою для формування їхньої здоров'язбережувальної компетентності.

У навчальних планах підготовки майбутніх учителів фізичної культури на випускних курсах, як вважає В. Омеляненко [4], повинні викладатися інтегровані дисципліни з проблеми формування, збереження й зміцнення здоров'я людини. Одним із варіантів такого курсу на факультеті фізичного виховання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка є навчальна дисципліна "Здоров'язберігальна діяльність учителя фізичної культури", мета якої – сформувати у студентів факультету фізичного виховання компетенцію створювати здоров'язберігальне навчальне середовище. Зміст інтегрованого курсу забезпечує вивчення нормативно-правових основ охорони здоров'я учнівської молоді, складових частин здоров'язберігального навчального середовища й діяльності вчителя фізичної культури. Програмою навчальної дисципліни передбачено ознайомлення студентів із правовими, методологічними та теоретичними основами проблеми формування, збереження й зміцнення здоров'я людини; матеріалами конференцій, де розглядається проблема пропагування здорового способу життя; методами покращення стану здоров'я сучасних школярів; інноваційними засобами збереження та зміцнення здоров'я; здоров'яформувальними освітніми концепціями й технологіями.

На думку О.В. Омельчук [2], основою формування професійної компетентності майбутнього учителя фізичної культури у процесі вивчення природничо-наукових дисциплін є особистісно-орієнтований підхід, а найбільш ефективною формою підготовки – тренінг, який забезпечує інтелектуальний розвиток студентів. З урахуванням особистісно-орієнтованого підходу, при вивченні природничо-наукових дисциплін було запропоновано об'єднати дисципліни "Фізіологія людини" і "Вікова фізіологія" в інтегрований курс "Морфо-функціональні та метаболічні основи фізичного виховання та спорту" [3], викладання якого проводиться з використанням інноваційних (активних та інтерактивних) технологій, а також деяких дидактичних засобів, таких як: проектна технологія навчання, метод тренінгових завдань. На думку П. В. Хоменко [5], при розробці методології природничо-наукової підготовки фахівця фізичної культури необхідна орієнтовна координаційно-інтеграційна сітка, яка дозволить на практиці раціонально використовувати інтеграційні зв'язки між дисциплінами, як в межах

одного циклу, так і між навчальними циклами підготовки фахівця фізичної культури. Цей підхід дозволить без створення нових інтегрованих курсів узгоджувати дисципліни, що вивчаються студентами, для кращого оволодіння методиками оцінювання стану здоров'я і динаміки спортивних результатів учнів, сприятиме вмінню формувати правильні висновки і вносити корективи у навчально-тренувальний процес з урахуванням динаміки результатів, виявлених недоліків та стану здоров'я учнів.

На нашу думку, вивчення природничо-наукових дисциплін створює той фундамент, на якому можлива побудова знань про здоров'я, тобто формування у студентів, в рамках виконання своєї навчальної програми, загальних компетентностей, які матимуть універсальний характер і можуть бути використані у професійній діяльності, а також в різних життєвих ситуаціях.

Мета нашої роботи – визначити, на яких етапах навчання та під час вивчення яких дисциплін кафедри біологічних основ фізичного виховання, здоров'я і спорту можливе формування здоров'язбережувальних професійних компетентностей у майбутніх учителів фізичної культури та основ здоров'я.

Виклад основного матеріалу дослідження. Навчальний план з підготовки бакалавра (вчителя фізкультури), містить, згідно циклу природничо-наукової підготовки, такі нормативні навчальні дисципліни: Анатомія людини з основами спортивної морфології, Біохімія, Фізіологія, Вікова фізіологія, Фізіологія рухової активності, Гігієна, Основи здоров'я, Спортивна медицина та лікувальна фізична культура. Наше завдання: додати до навчальних програм дисциплін ті структурні елементи, які будуть сприяти формуванню здоров'язбережувальних професійних компетентностей у майбутніх учителів фізичної культури та основ здоров'я для створення стійкої мотивації до ЗСЖ у дітей та інших вікових груп населення. Так, в курсі "Анатомія людини з основами спортивної морфології" головна увага приділяється засвоєнню знань з анатомічної термінології, будові й топографії органів, зміні опорно-рухового апарату людини в зв'язку з прямоходінням, виконанням трудової діяльності, активними заняттями різними видами спорту, а також віковими і статевими особливостями. Студенти повинні оволодіти простими методами анатомічних досліджень, пояснюючи будову органів згідно з їх функціонуванням, аналізувати характер рухів у суглобах, виходячи з форми, будови суглоба і місця прикріплення м'яза до кістки і т.д. На нашу думку, слід звернути увагу студентів на те, як впливає спосіб життя людини й негативні і позитивні фактори на розвиток окремих структурних одиниць організму, на вміння прогнозувати можливі наслідки. Необхідним має бути використання інтерактивних та інформаційно-комунікативних технологій, а саме мультимедійної системи презентацій, що дозволить наочно відтворити матеріал нової теми. Краще один раз побачити, як легені під впливом куріння перетворюються в сіро-коричневу масу, і настає гіпоксія, внаслідок неможливості надходження кисню з альвеол в кров, ніж десять разів почути. Під час вивчення розділу "Фізіологія дихання" дисципліни "Фізіологія людини" повернення до цього питання буде дуже доречним. Метою вивчення дисципліни "Вікова фізіологія" є забезпечення студентів знаннями про розвиток, охорону, зміцнення і управління здоров'ям дітей та підлітків з урахуванням їх морфологічних особливостей і функціонування організму. Основними компетентностями, які формуються у студентів під час вивчення курсу "Гігієна", слід вважати вміння давати гігієнічну оцінку навколишньому середовищу дитини, режиму роботи школи (освітлення, склад повітря, режим харчування та ін.). Мета навчальної дисципліни "Спортивна медицина та лікувальна фізична культура" – ознайомлення студентів з системою медичного забезпечення занять з фізичного виховання. Крім нормативних, до навчального плану входять дисципліни за вибором факультету, до них відносяться: Основи екології, Масаж, Фізична реабілітація, Психовалеологія, Психофізіологія та Основи медичних знань (ОМЗ). Головне завдання ОМЗ – дати студентам систематизовані знання, практичні вміння та навички, необхідні для надання першої медичної допомоги учням і дорослому населенню в екстремальних ситуаціях, створення цілісної системи медичної підготовки майбутніх вчителів, формування у них усвідомлення моральної і юридичної відповідальності за стан здоров'я, збереження життя школярів і забезпечення їх психологічної адаптації. Метою курсу "Психовалеологія" є формування професійної компетентності педагога, формування культури психічного здоров'я у себе і у своїх вихованців, профілактика порушень психічного здоров'я і розуміння причин виникнення цих порушень, освоєння методів раціональної психокорекції. Головним завданням курсу "Основи екології" є пояснення закономірностей взаємодії між живими організмами і середовищем їх існування. Слід звернути увагу студентів на екологічний стан атмосфери, гідросфери, літосфери у результаті антропогенної діяльності; вплив абіотичних, біотичних й антропічних факторів, у тому числі й фізичного навантаження на здоров'я людини. Мета викладання дисципліни "Масаж" – формування у студентів практичних умінь і навичок лікувального та спортивного масажу, з використанням їх під час проведення спортивно-тренувальних та оздоровчих занять з різним контингентом населення. Після проходження курсу "Фізична реабілітація" студенти повинні знати принципи й етапи реабілітаційного процесу, їх медико-біологічний зміст, вміти планувати, організовувати та проводити заходи фізичної реабілітації при захворюваннях різної етіології, використовувати методики контролю ефективності реабілітаційного процесу і коригувати його відповідно до індивідуальних особливостей хворого. Предмет вивчення "Психофізіології" – знання про основні механізми програмування, регуляції та контролю найбільш складних форм свідомої діяльності, яка спрямована на досягнення цілей, здійснення намірів і реалізації планів людини, з урахуванням його функціонального стану. Однією з основних дисциплін для формування здоров'язбережувальних професійних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури та основ здоров'я є курс "Основи здоров'я". До методичного забезпечення цього курсу було включено навчально-методичний посібник [1], виконання лабораторних робіт якого побудоване на

інтерактивних методах навчання. Використовуючи різні методики діагностики здоров'я та враховуючи вплив на нього різних негативних факторів у ході демонстрації презентацій, можна домогтися того, щоб студенти задумалися над причинами свого не завжди оптимального функціонального стану організму. Навчання з використанням інтерактивних технологій, таких, як дидактичні та рольові ігри, завжди сприяє кращому розумінню і запам'ятовуванню складного нового матеріалу. Велику роль також відіграють правильно поставлені акценти під час обговорення зі студентами питання про різні способи життя людини. Завдяки курсу "Основи здоров'я" у студентів формується мотиваційно-ціннісне ставлення до свого здоров'я, а також розвивається розуміння фізичної, психічної, соціальної і духовної складових здоров'я, зміцнюється установка на здоровий спосіб життя.

Висновки. Таким чином, ми вважаємо, що створення інтеграційних курсів відіграє позитивну роль. Однак більше уваги необхідно приділяти вдосконаленню вже існуючих курсів, а саме: збільшити кількість годин, які відводяться на вивчення дисциплін природничо-наукового циклу, для введення до їхнього змісту питань, що стосуються складових здоров'я, впливу негативних факторів, мотивації студентів до здорового способу життя та ін.

Використані джерела

1. Кладікова І. І. Основи здоров'я : навч.-метод. посіб. для студентів ф-ту фіз. виховання відповідно до навч. плану підготовки бакалаврів галузі знань 01 "Освіта", спец : 6.01017 "Фізична культура і спорт" / І. І. Кладікова. – Чернігів : Десна Поліграф, 2015. – 76 с.
2. Омельчук О. В. Особистісно-орієнтований підхід в процесі вивчення природничо-наукових дисциплін – основа формування професійної компетентності майбутнього учителя фізичної культури / О. В. Омельчук // Педагогика, психологія и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта – 2010. – № 8. – С. 68-70.
3. Омельчук О. В. Програма інтегрованого курсу "Морфо-функціональні та метаболічні основи фізичного виховання та спорту" / Омельчук О. В., Шабатура М. Н., Левицька Л. М. // Навчально-методичний комплекс з напрямку підготовки 0102 "Фізичне виховання, спорт, здоров'я людини" зі спец : 6.010201 "Фізичне виховання" / За заг. ред. О. В. Тимошенко. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – 242 с.
4. Омеляненко В. Інтеграція змісту дисциплін природничо-наукового циклу як умова формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх учителів фізичної культури / В. Омеляненко // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. Збірник наукових праць Волинського національного університету імені Лесі Українки – 2012. – № 4 (20) – С. 97-101.
5. Хоменко П. В. Етапи формування природничонаукової підготовки майбутніх фахівців фізичної культури / П. В. Хоменко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка ; голов. ред. М. О. Носко. – Чернігів, 2015. – Вип. 129. – Т. 2. – С. 270-274.

Kladikova I. I., Zhydenko A. O.

THE IMPACT OF NATURAL-SCIENCE DISCIPLINES CYCLE ON HEALTH-PRESERVING FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE PHYSICAL TRAINING AND BASICS OF HEALTH TEACHERS

The article analyzes the different approaches, conditions and methods of formation the health-preserving competence of future teachers of physical training and basics of health in the process of studying the natural-science disciplines cycle.

It is analyzed the advantages and disadvantages of following approaches, developed by scientists: the creation of new integrated courses, using personality-oriented approach, coordination and integration grid for the rational use of integrated relations between disciplines within one cycle and between different cycles of specialists' preparation of physical education. The study of natural sciences provides the foundation on which is possible the construction of knowledge about health, the formation of students in borders of their education programs, general competencies that will be universal and can be used in the profession activity and in the various life situations.

Analyzed the disciplines of natural-science cycle of preparation the physical training and basics of health teachers of which include regular disciplines of Department of biological basics of physical training, health and sports, such as: Human anatomy with sports morphology, Biochemistry, Physiology, Age physiology, Physiology of physical activity, Hygiene, Basics of Health, Sports Medicine and medical physical education; and selective disciplines of Faculty: Fundamentals of ecology, Massage, Physical rehabilitation, Psychovaleology, Psychophysiology and Fundamentals of medical knowledge.

It is proposed to increase the quantity of hours in these disciplines to improve them by adding issues related the components of health, negative impact of natural and social environmental factors, motivation the students to health lifestyle with the obligatory use of interactive and information-communicative teaching methods during classes.

Key words: *specialist, health-preserving competence, the cycle of natural-science disciplines, "Basics of health".*

Стаття надійшла до редакції 31.03.2016 р.